

מתורתו של צדיק אביר יעקב

משנתו של מרן רבי יעקב אביחצירא זי"ע על דרך הפשט
לקט דרושים ומאמרים, בביאור פשט מצוות התורה וענייני עבודת הש"ת
שנלקטו מכל ספריו הק'

בס"ד, פר' ויקהל תשפ"ה

בית יעקב

חזרת הכתרים לישראל בשבת קדש

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם ה' צוה
ה' לעשות אתם (לה א).

זכית ישראל לכתרים מיד המלאכים במתן תורה

לכבוד גדול זכו ישראל בשעת מתן תורה. כל הבראה כלה נקפפה ונגנעה
תחתיהם, מלכי ארץ רצדו מפניהם, וכל חיות האדמה עשו את רצונם, כברכת
ה' לבני האדם שלא חטאו. וידועים דברי הגמרא (שבת פח.), וזה לשונה: 'דרש
רבי סימאי, בשעה שהקדימו ישראל נעשה לגשמע, באו ששים רבוא של
מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישדאל קשרו לו שני כתרים, אחד כנגד
נעשה ואחד כנגד גשמע'.

בחסא העגל אבדו הכתרים וניתנו למשה

רבנו דוד עטרת ראשנו זי"ע א מביא על כך (פתח האוהל), כי לא לזמן רב
זכו ישראל למעלה עליונה זו. שכן, כאשר חטאו בעגל, אבדו את הכתרים
החשובים, וכפי שממשיכה הגמרא שם: וכיון שחטאו ישראל, ירדו מאה
ועשרים רבוא מלאכי חבלה, ופרקום, שנאמר (שמות לג ו) 'וינתעצלו בני ישראל
את עיניהם מהר חורב' וכו'. אמר רבי יוחנן: וכלן זכה משה ונטלן, דסמיק ליה
(שם פסוק ז) 'ומשה יקח את האהל'.

כל שבת מחזיר משה לבני ישראל את הכתרים

רבנו האר"י זי"ע א כותב על כך (שער הכוונות, דרוש קבלת שבת דרוש א ענין הבו לה), כי
לאחר שזכה משה רבנו עליו השלום בכתרים אלו, הוא מחזירם לישראל
מדי שבת בשבתו. בכך הוא מפרש את התפלה שבצמידת שחרית של שבת,
'ישמח משה במתנת חלקו' זו מתנת הכתרים שזכה להם משה, 'כי עבד נאמן
קראת לו נאמן להחזיר לישראל ביום שבת קדש'.

הודעת משה לישראל על חזרת הכתרים בשבת

מעתה יש לפרש שזהו גם באור המקרא כאן. ויקהל משה את כל עדת בני
ישראל, 'עדת' מלשון 'עדי', מענין יפי, שהוא הכתר שקבלו ישראל במתן
תורה, כפי שפרש רש"י הקדוש על הפסוק (שם פסוק ד) 'ולא שתו איש עדיו
עליו'.

חטא העגל ותיקונו במצות השבת

ויאמר אליהם ה' צוה זה לעמת זה עשה האלהים, כנגד חטא העגל
שעליו אמרו העם (שם לב ד) 'אלה אלהינו ישראל', באה מצות השבת בצווי
'אלה ה' צוה' כי מי גרם לכתרים שיאבדו מישדאל, אמירת 'אלה אלהינו',
לכן בא 'אלה' לעמת 'אלה' כדי להחזיר בשבת את הכתרים לישראל.

שקולה שבת ככל המצוות

והנה, שקולה שמירת שבת כהלכתה כנגד כל התורה כלה (ראה שמות רבה כה
יב), על כן משווה התורה את עבודת ששת ימי המעשה בקיום כל מצוותיה,
למצות השבת המיוחדת להיות שקולה כנגדן, וזהו שיעור המשך הפסוק: 'אלה
הדברים אשר צוה ה' לעשות אתם, ששת ימים תעשה מלאכה - היא כללות
התורה וכל מצוותיה, וזביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתו - זו מצות
השבת השקולה כנגדן, ומתקנת את חטא העגל שבו נפגמה קבלת ישראל
את התורה, ולכן זוכים בשבת לכתרים שאבדו בחטאם. וזהו וזביום השביעי
יהיה לכם קדש - זו קדשת הכתרים החוזרים לישראל ביד משה בשבת קדש'.

יראת יעקב

הפרנסה והעושר כפי שגזר ואין תועלת להרבות בהשתדלות

ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש
וג' (לה ב).

יש לדקדק למה אמר תעשה ולא אמר תעשה. ואפשר לרמז,
דהנה ידוע מה שאמר התנא עליו השלום (קדושין פב.) דאין
עניות ועשירות מן האמנות, אלא הכל לפי זכותו, והכל תלוי
בידו יתברך, ואין הדבר ביד האדם לפי טרחו ויגיעתו ולפי
בקיאותו וחקמתו. ומקרא מלא הוא (שמואל א' ב ז) 'ה' מוריש
ומעשיר משפיל אף מרומם'. ועוד כתוב בתורה (דברים ח יח)
'וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנתן לך כח לעשות חיל, ותרגם
אונקלוס עליו השלום ארי הוא דהייב לך עיטא למקני נכסין,
שלא יאמר אדם חכמתו ובקיאותו גרמה לו לאסוף ממון,
רק הכל מאתו יתברך. ודבר זה מי שיש לו דעת יודה בו,
והרי עינינו הרואות מעשים בכל יום, כמה חכמים במשא
ומתן ובקיאים ולא עלה בידם כלום, וכמה טפשים והון רב
להם. וכמה אמונים במלאכה ואין כל, וכמה בטלים והון רב
להם. ומזה ידע האדם דהכל בידי יתברך, וישים בטחונו בו,
ולא יהיה נבהל להון שיביאנו לידי חסרון, כי אין חכמתו
ובקיאותו בענין זה מועילה כלום:

הבוטח בה אינו מבטל תורה ותפילה ואינו מקנא

וכיון שישים בטחונו בה יתברך, כמה תועלות נמשכות מזה:
אחד, שלא יבוא לידי טרח הרבה, כי אם יחשב שטרחתו
הרבה גורמת לו הרוח נמשך מזה שיבוא לידי בטול תורה
ותפלה, כמו שענינו הרואות בעונותינו הרבים בשאר בני
אדם. ועוד, לא יבוא לידי קנאה להתקנאות בבני אדם שפחותו
שהם עשירים והוא לא כן, אלא יאמר הכל בידי יתברך. ולזה
קראו התנא לבצל הבטחון 'עשיר', באמרו (אבות פ"ד מ"א) איזהו
עשיר השומח בחלקו, ולא שיק שישמח בחלקו כי אם בעל
הבטחון, שבטוח בה ואומר זהו מה שגזר אדון הכל לתת לי,
ושמח בחלקו אם מעט ואם רב:

הבוטח בה וזכה להארה מקדושת שבת

וזהו שאמר הפסוק ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי
יהיה לכם קדש, התורה אומרת, אם רצית לקיים שבת כראוי
ותחול עליך קדשת שבת, דע לך שהמלאכה שאתה עוסק
בימי החל והרוח שאתה מרוח, אין אתה הוא העושה, רק
מאליה נעשית על ידו יתברך, כי הוא הגורם והנותן לך כח
לעשות חיל, ולפיכך אמר תעשה ולא תעשה. וכשתחשב
כך ותעשה בטחונך בה, אז יום השביעי יהיה לך קדש,
שמבטחני כך שלא תחשב בשבת על מה שתעשה בחל,
שהרי אפלו בחל אין אתה מחשב, רק משים בטחונך בה,
מכל שכן בשבת. אבל אם אתה בוטח בהרוחת ממון על
יגיעתך ועל חכמתך, מעולם המחשבות לא יסורו ממך אפלו
בשבת, ואין אתה זוכה לקדשת שבת. ולפיכך אמר תעשה
ולא תעשה: (פיתוחי חותם)

באור יעקב

א-ל נא רפא נא לה

ואם לא, אלך לאבי ואמר לו שיבטל אתכם לגמרי מן העולם". מששמעו השדים כדברים הללו מפי רבי מסעוד, נתקפו בפחד נורא, ותכף ומיד נעלמו לגמרי מן המקום.

בהגיע רבי מסעוד אל אביו, מצא את אביו עומד וממתין לו בפתח הבית, ותכף אמר לו אביו: "חזק וברוך בני על מה שעשית עם אותם שדים. תדע לך שאם לא היית עושה כן, הייתי גוער בך, וכעת ברוך תהיה, וה' יהיה בעזרך, שכן גם אתה עזרת ליהודים אחרים שלא ינזקו". אז הבין רבי מסעוד שאביו ראה הכל ברוח הקדש.

בהפרדו מאביו, לאחר שאביו ברכו, בקש רבי מסעוד מאביו שיתן לו איזה חפץ שיהיה לו למזכרת ולברכה. (שכן כך היה הסנהג אצלם, לתת בעת שמברכים איזה דבר שיהיה למזכרת מן הברכה). נטל רבנו יעקב את אחד מחלוקיו הישנים ונתן אותו לבנו רבי מסעוד, ואולם רבי מסעוד הקפיד על זה קצת, על שקבל מאביו איזה בגד ישן.

הרגיש רבנו יעקב כי בנו מצטער על שקבל דבר ישן מאביו, אז אמר לו: "תדע לך בני היקר, שנתתי לך דבר של ברכה, אבל אם אתה רוצה חדש, אני מוכן לתת לך". אז לקח רבי מסעוד בשמחה גדולה את החלוק הישן של אביו שהוא חפץ של ברכה וחזר לביתו. באחד הימים הגיע איש פלוני אל ביתו של רבי מסעוד לקבל ממנו ברכה, משום שהיה חולה. הביא לו רבי מסעוד את חלוקו של אביו ואמר לו שיששן עם חלוק זה בלילה ויתרפא. ואכן, האיש התעורר בבקר בריא ושלם. אז נתפרסם הדבר, וכל מי שהיה חולה, הגיע לביתו של רבי מסעוד ללבש את החלוק של רבי יעקב והיה מתרפא, כי בכך הכניס את חפצו, לעזור ולסייע לבני ישראל.

כידוע, רבנו "אביר יעקב" היה מוסר את נפשו למען כלל ישראל, ופעולות רבות ואף שמימיות היה עושה למען הצלת עם ישראל, ולמען עזרתם, וכך היה מחנך גם את בניו אחריו. פעם הלך מרן רבי מסעוד זצ"ל, בנו של רבנו זיע"א ללמד עם הגאון רבי שלמה חיון זצ"ל, שכן רגילים היו ללמד בחברותא פעמים רבות.

בחזרתו לאחר הלמוד לעבר ביתו, ראה בדרך שני שדים גדולים מאוד, כשהן משחקים ברחוב, והם ממתינים להזיק למי שיעבר באותה דרך. פחד גדול נכנס באותו רגע ברבי מסעוד כאשר ראה, אבל הוא התחזק בעצמו, נגש אל השדים הללו ואמר להם: "אני מצוה עליכם בכח מר אבי רבנו יעקב אביחצירא שתתנו לי לעבר ולא תזיקו אותי בכלל". כאשר אך שמעו השדים את שמו של רבנו יעקב, מיד פחדו הם, וכי אז שד אחד נעמד בצד, ואלו השד השני שכב על מקומו מבלי לזוז, עד שרבי מסעוד עבר בשלום את אותו המקום מעל בטנו של השד השוכב, מבלי להנזק.

ואולם, רק חלף רבי מסעוד מעל פניהם של השדים, התרוממו השדים ושוב המשיכו במשחקם בדרך, כשהם שוב ממתינים לאנשים שיעברו במקום כדי להזיקם. רבי מסעוד המשיך בדרך, אבל לאחר מספר רגעים חשב רבי מסעוד בלבו: לי אמנם יש זכות אבות ולכן יכלתי עליהם שלא יזיקו אותי. אבל מה יעשו אנשים אחרים שאין להם זכות אבות? האמנם הם לא ינזקו מהשדים? וכי מי יכול עליהם?

בשל כך חזר רבי מסעוד בחזרה אל מקומם של השדים ואמר להם שיעזבו לגמרי את המקום. אלא שאז השדים הלכו וגבהו והגיעו בקומתם עד לרקיע כדי להפחידו. ואולם, למרות זאת אמר להם רבי מסעוד: "אינני פוחד מכם, ושוב אני מבקש מכם לעזוב את המקום בכח מר אבי."

קדושת יעקב

העוסק בתורה לשמה כראוי זוכה לידיעתה בשלימות

זוכה לארבע חלקי התורה ולחדש חידושים אמיתיים

(לא-לג) וזהו שאמר וימלא אותו רוח אלהים בחכמה בתבונה ובדעת ובכל מלאכה, דהינו בכל מלאכת התורה, דהינו שידע בכל חלקי התורה, בפשט רמז דרש סוד. ולא זו ה' מחבבו עד שחנכו דעת אלהים לחדש חידושים אמיתיים, וזהו שאמר ולחשב מחשבת, כדי לחדש חידושים ולעשות בזה ובכסף ובנחשת, הם רמז דרש ופשט. זאת ועוד, ובחרשת אבן למלאת ובחרשת עץ, זה רמז על הסוד, והנה אבן רומזת על המלכות שנקראת 'אבן ישראל', והוא שם ב"ן. ועץ רומז על הקדוש ברוך הוא שנקרא 'עץ חיים', ושם הו"ה נמי בהכאה הוי גימטריא 'עץ', כזה: ה' פעמים ה', וה' פעמים ו', ו' פעמים ה', ה' פעמים ו', גימטריא 'עץ'. נמצא זכה האדם הזה בכל חלקי התורה ומחדש חידושים אמיתיים:

זוכה להורות הוראות ומקבל סיוע מיצר הטוב בעבודת ה'

זאת ועוד, סלקא לה שמעתיא אלבא דהלכתא ומורה הוראות בישראל כראוי, וזהו שאמר ולהורות נתן בלבו, דהינו, להורות הוראות נתן בלבו אמנתה של הלכה. וזה האדם יש לו עזר בלבו, הוא יצר הטוב המסיעו, וזהו שאמר הוא ואהליאב בן אחיסמך, לפי שיצר הטוב נחשב לצדיק לאב ולבן ולאח ולרע, וזהו אהליאב דהינו אב, בן כמשמעו, אחי כמשמעו, סמך שהוא סומך לו כרע הסומך לרעהו. ומה שאמר למטה דן, שיצר הטוב שופט את הצדיק, כשיצרה הצדיק לנטות מדרכי ה', מיד יצר הטוב שופטו ומפחידו ומחזירו למוטב ומעמידו על האמת: (פיתוחי חותם)

ויאמר משה אל בני ישראל ראו קרא ה' בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה. וימלא אותו רוח אלהים בחכמה בתבונה ובדעת ובכל מלאכה. ולחשב מחשבת לעשת בזה ובכסף ובנחשת. ובחרשת אבן למלאת ובחרשת עץ לעשות בכל מלאכת מחשבת ולהורות נתן בלבו הוא ואהליאב בן אחיסמך למטה דן וגו' (לה-ל-לה).

אפשר לרמז, דמי שחשקה נפשו לעסק בתורה לשמה, הקדוש ברוך הוא פותח לבו ומאיר עיניו בתורתו וזוכה בכל חלקי התורה, בפשט דרש רמז סוד, וזוכה לחדש חידושים אמיתיים, וסלקא לה שמעתיא אלבא דהלכתא, ובכל אשר הוא עושה בתורה ה' מצליח, דהבא לטהר מסייעין אותו, ויצר הטוב הוי בעזרו להורות לו דרך הטוב ולרחקו מדרך הרע:

כיון שנעשה בן לתורה הקב"ה ממלא רצונו

וזהו פונת הפסוקים: ראו קרא ה' בשם בצלאל, קרי בה 'בצל אל', הוא היושב בצלו יתברך והונה בתורה יומם ולילה. וזהו בן אורי, בן לתורה הנקראת 'אור'. בן חור, בן לתורה הנקראת 'חרות על הלחת' (לעיל לב טז), ואל תקרי 'חרות' אלא 'חרות'. ומה שכפל, להורות שלמודו הוא לשם שמים, דלא קרינן חרות ממלאך המות כי אם על הלומדה לשמה. למטה יהודה, דביעינן גם כן יהיה מודה על האמת, וגם כן מודה על עונו ועוזהו. וכיון דזה האדם חשקה נפשו בתורה וישוב בצלו יתברך לעבד עבודתו, הרי הקדוש ברוך הוא מסיעו ומשלים לו חפצו ורצונו: